

УДК 159.942.5 (043.2)

Яцентюк О.А.

Національний авіаційний університет, Київ

ПСИХОЛОГІЧНА СУТНІСТЬ СТРАХУ ЯК СТАНУ ОСОБИСТОСТІ

На даний час в Україні в умовах війни багато людей відчувають цілу палітру різних почуттів та станів, які впливають окремо, як на настрій та самопочуття, так і на психіку особистості в цілому. На перше місце серед таких реакцій посідає страх, якій притаманний кожній людині та є базовим емоційним станом особистості.

Дослідженням страху в структурі поведінки особистості займалися як вітчизняні, так і зарубіжні вчені, однак, на сьогодні в психології не існує чіткої та визнаної більшістю вчених термінології цього поняття, що, само по собі, ускладнює вивчення феномена страху як психологічного явища. Крім цього, страх, як емоція, перебуває у постійній і неперервній динаміці та має суперечливий характер, що виключає можливість єдиного трактування та визначення поняття страху. Саме тому важливим є аналіз і систематизація існуючих даних з проблеми страхів особистості.

Виходячи із теоретичного аналізу наукових досліджень феномену страху такими вченими, як П. К. Анохіним, Дж. Боулбі, В. К. Вілюнасом, Л. С. Виготським, К. Ізардом, М. Д. Левітовим, Ф. Ріманом, І. М. Сеченовим, З. Фрейдом, П. М. Якобсоном, можна побачити, що страх визначали як почуття, емоцію, пристрасть чи фрустрацію. Це дає нам можливість зазначити, що в сучасному світі психологічних знань, існує багато різноманітних теорій, підходів до класифікації страху та поглядів на причини виникнення цього явища.

Однією з сучасних класифікацій страху, яка вирізняється, на нашу думку, своєю простотою, точністю й певною універсальністю є класифікація за Ю. Щербатих. Він поділяв всі страхи на три групи –біологічні (природні), соціальні та екзистенціальні.

Перша група страхів (біологічні), які мають природне походження – страхи атмосферних і астрономічних явищ, вулканів і землетрусів, тварин тощо.

Друга група страхів – соціальні, які існують лише в середовищі людей, включає в себе страх відповідальності, страх невдачі чи, навпаки, успіху, страх перед випробуванням, наприклад, іспитами, страх самотності, тощо.

До третьої групи страхів вчений Ю. Щербатих відносить страх смерті, страх перед часом, простором, страх перед собою. Ця група страхів отримала назву екзистенціальних та, безпосередньо, пов'язана із самою сутністю людини і характерна для всіх людей [2, с. 198-200].

Другою, більш диференційованою класифікацією страхів, є класифікація Б. Карвасарського, яка, в залежності від того, чого боїться людина, всі страхи особистості розподіляє на основні вісім груп.

Так, до першої групи вчений відносить страх замкнутого простору (клаустрофобія) та, відповідно, страх відкритого простору (агорафобія), куди також буде відноситися страх висоти та глибини.

Друга група страхів складається зі страхів пов'язаних із соціальним життям людини, а саме: страх публічних виступів, страх почервоніти у присутності людей (ерейтофобія), страх через неможливість вчинити будь-яку дію в присутності сторонніх (наприклад, вийти до туалету), страх знайомства на вулиці, неадекватний (перебільшений) страх втрати людини, яка подобається або в яку закоханий.

До третьої групи включають страхи захворіти або заразитися будь-якою хворобою, так звані, нозофобії. Четверта група – це страх смерті (танатофобія). Всі страхи, які виникають у сексуальному житті людини, входять до п'ятої групи класифікації Б.Д. Карвасарського, наприклад, страх перед статевим актом (каїтофобія).

До шостої групи входять страхи нанесення шкоди самому собі або комусь із близьких. Сьома група складається із страху вихованої людини голосно вимовити нецензурні слова у суспільстві або страху "здійснити щось непристойне, брудне", наприклад, у священника під час богослужіння. І остання, восьма група – це страх боятися чього-небудь (фобофобія) [1].

В той же час слід відмітити, що дана класифікація страхів розглядається не тільки в рамках психології, але й є однією із основних у психіатрії.

Слід зазначити, що наявність в сучасній психології великої кількості підходів у тлумаченні поняття страху та відсутність універсальної класифікації страхів, ускладнюють не тільки дослідження психологів науковців, але й роботу практичних психологів.

Проведений нами аналіз психологічної сутності страху як стану особистості, дозволив прийти до висновку, що всі перераховані види та типи страхів мають свою специфіку, залежать від індивідуально-особистісних особливостей людини та мають різну вираженість за силою, інтенсивністю, біологічною, психологічною та соціальною значущістю.

Список літератури

1. Карвасарский Б.Д. Неврозы / Б.Д. Карвасарский. – М.: Медицина, 1990. – 586 с.
2. Мовчан М. Феномен страху: його класифікація і рівні.// Наукові записки Серія «Філософія», випуск 10, 2012.С.197-204.

*Науковий керівник: Демченко Н.І.,
канд. пед. наук, доцент*